

GRUZÍNSKO-OSETINSKÝ KONFLIKT. NOVÁ VÁLKA NEBO NOVÉ KOLO?

Jižní Osetie a Abcházie vítají ruské vojáky jako osvoboditele, kteří jim pomohou vymanit se z gruzínskeho područí (zleva jihoosetská, ruská a abcházká vlajka).

Nedávné události v Gruzii podle řady komentářů nejen změnilly geopolitickou mapu tohoto státu. Otázkou však zůstává, zda tento konflikt je spíše než pouze okamžitým konfliktem také součástí dlouhodobého střetu několika konceptů (gruzínskeho, osetínskeho a ruského) budování států na jižním Kavkazu. Tato stať se pokouší odpovědět na tuto otázku pohledem do historie gruzínsko-osetínských vztahů v moderních dějinách, stejně jako důsledky tohoto konfliktu na momentální postavení zainteresovaných států.

Krátká historie gruzínsko-osetínského problému

Při formování kavkazských hranic hrál klíčovou roli hlavní hřeben Velkého Kavkazu (mezi severní a jižní Osetií pod ním dnes vede tzv. Rokský tunel). Území dnešní Jižní Osetie tak bylo tradičně součástí jižního Kavkazu. Před ruským postupem na Kavkaz na konci 18. století byla tato oblast součástí Kartli-kachetského království podřízené Perské říši. Když byl v roce 1783 podepsán georgijevský traktát o přechodu tohoto útvaru pod ochranu ruského cara, jižní Osetie se de facto stala součástí Ruska (oblast severní Osetie připadla Rusku po rusko-osmanské válce v roce 1774). V této době však byla osetínská společnost rozdělena na řadu subetnických skupin (klanů), ze kterých se teprve v 19. století měla zformovat osetínská identita. Rusko se při administrativním dělení nadále drželo geografického (respektive vojensko-strategického) principu, a tak byla jižní Osetie součástí gruzínské a později tbiliské gubernie, což vede gruzínské historiky a ideology k tezi o nedělitelném území Gruzie. Z hlediska současné osetínské ideologie však tehdy byl osetínský národ sjednocen v rámci ruského státu.

Další kolo boje o kavkazské hranice propuklo v souvislosti s pádem carské moci a občanskou válkou na území Ruska. Nově zde vznikla Gruzínská republika (1918-1921), jejíž elita se při vytváření nové identity soustředila na historické hranice gruzínskeho státu, což zahrnovalo i negruzínské oblasti, včetně Jižní Osetie. Za krátkou existenci samostatné Gruzie zde vypuklo několik gruzínsko-osetínských konfliktů, které nutilo hledat osetínské elity oporu v nově se formujícím sovětském Rusku. Nehledě na mírovou smlouvu mezi Gruzii a Ruskem z května 1920 tak byla tato oblast sovětizována, což vytvořilo situaci nikoliv nepodobnou stavu po rozpadu SSSR. V letech 1921-22 se stále ještě nezávislé Gruzii podařilo sovětizovanou Jižní Osetii dostat pod kontrolu, což bylo spojeno s několika pogromy na Osetince. Začleněním Gruzie do sovětskeho Ruska a pozdější etnoteritoriální rozdělení jižního Kavkazu zachovalo sice geografickou hranici Gruzínské SSR, avšak v roce 1922 byla v jejím rámci vyhlášena

Jihoosetská autonomní oblast. Osetinští historikové poukazují na gruzínizaci školství (včetně zavedení gruzínské abecedy pro osetštinu), slabé investice Gruzínské SSR do autonomní oblasti či podporu gruzínské migrace do Osetie ze strany Tbilisi.

Teritoriální *status quo* se udržel až do perestrojky. V souvislosti s rostoucím nacionalismem na Kavkaze osetští delegáti rozhodli v roce 1989 o povýšení statusu oblasti na autonomní republiku v rámci Gruzínské SSR. Gruzínské vedení se pokusilo zorganizovat protiosetské demonstrace. Ty se však po provokacích z obou stran zvrhly v ozbrojené střety mezi gruzínskými vojsky a osetinskými jednotkami. Střety vyvrcholily na přelomu let 1990-1991, kdy se gruzínská armáda po jihoosetinských volbách pokusila znovu získat kontrolu nad oblastí. V lednu 1992 bylo referendum schváleno odtržení Jižní Osetie od Gruzie a její připojení k Rusku. To se však neuskutečnilo a v květnu 1992 přijal Nejvyšší sovět Republiky Jižní Osetie deklaraci o nezávislosti. Rusko-gruzínsko-osetinská dohoda z června 1992 sice dosáhla příměří, avšak neřešila status neuznané republiky. Každá strana tak mohla interpretovat příměří po svém – Gruzie jako potvrzení své teritoriální celistvosti a Jižní Osetie se mohla považovat za samostatnou entitu, přičemž gruzínská vojska kontrolovala převážně gruzínské oblasti jihoosetského území. Na rozdíl od Abcházie zde zůstaly otevřené hranice, což učinilo z Jižní Osetie hlavní pozemní spojnici mezi Gruzii a Ruskem.

Jak je vidět ze stručného historického přehledu, hlavní leitmotivem gruzínsko-osetinského konfliktu je střet dvou hlavních principů. Gruzínská strana uplatňuje teritoriální nároky, které vyplývají z území historické Gruzie, zatímco Osetinci upřednostňují etnický princip, přičemž se nechávají mj. inspirovat evropským vzorem. V období carského Ruska i za Sovětského svazu byl tento problém potlačen existencí jednotného prostoru. Rozpady impérií (carského i sovětského) naopak ukázaly v plné síle jejich rozpor, přičemž konfliktem obvykle vznikla do značné míry kompromisní situace, kdy si Gruzie formálně zachovala svou celistvost, zatímco faktickou kontrolu v Jižní Osetii měly místní etnické elity. Všemi stranami dlouho připravovaná válka v roce 2008 tímto statusem pohnula a její důsledky lze pro každou stranu interpretovat jinak.

Gruzie. Poráženy mediální vítěz

V politické i mediální rovině se sice Gruzii podařilo získat nálepku oběti (přinejmenším v západním pohledu), avšak prezidentu Saakašvilimu již nebude oduštěno, že právě on konflikt rozpoutal. Přestože ruská a osetinská propaganda prokazatelně přeháněla o obětech i následcích gruzínské invaze do Osetie, hořící Cchini a uprchlíci do Ruska již budou spojeny s jeho jménem. Tato dobrodružná kampaň také ukázala problematičnost jeho slibů (jakkoliv oprávněných) o obnovení územní celistvosti země vojenskou cestou, kterými již od tzv. růžové revoluce v roce 2003 zvyšoval napětí v oblasti. Tento cíl se nyní oddálil na neurčito. Porážky se vůdci neodpouští, a tak lze v určitém horizontu očekávat posuny na gruzínské vnitropolitické scéně.

Z vojenského hlediska byla zničena významná část vojenské techniky a infrastruktury. To znemožňuje na několik let dopředu akceschopnost gruzínské armády vůči „svým“ oblastem. Lze předpokládat, že vojenská infrastruktura bude postupně renovována, pravděpodobně nikoliv bez účasti západních států (včetně České republiky).

Z mezinárodního hlediska jsou patrně odloženy perspektivy členství Gruzie v západních společenstvích typu NATO. Jestliže se na summitu NATO v Bukurešti uvažovalo o přistoupení Gruzie k MAP (Membership Action Plan), nyní lze očekávat, že tradiční evropští odpůrci tohoto kroku (zejména Německo) budou ještě více proti a i Spojené státy patrně nebudou tento návrh podporovat již tak horlivě.

Rusko. Vítězný slon v porcelánu.

Ruská strana se může v několika ohledech považovat za vítěze. Ruská armáda ukázala pokrok v bojeschopnosti alespoň některých částí své armády. Po řadě přehmatů (operace v Čečensku, ponorka Kursk) je to pro vedení ruské armády nepochybně povzbuzující jev. Ruská reakce zároveň ukazuje vzorec případné reakce při prosazování ruských zájmů v oblasti bývalého SSSR. Rusko si také ověřilo tezi, že i v případě hrubého porušení jedné části mezinárodního práva (územní celistvost) se nemusí ohlížet na mínění západních zemí stejně jako tomu bylo naopak v případě bombardování Jugoslávie v roce 1999. Ukázalo se, že Rusko umí být velmi efektivní na vojenském, ale i na politickém či mediálním poli.

V západním světě však zůstane bezprecedentně nepřiměřená „ochrana zájmů občanů Ruské federace“ spojená s hrubým narušením gruzínského teritoria (pokud do něj nebudeme počítat dva de facto na Gruzii nezávislé regiony Jižní Osetie a Abcházie). Rusko promarnilo možnost zůstat v tomto konfliktu pozitivní stranou, která se staví proti „gruzínskému agresorovi“. Vůči západnímu světu Rusko příliš nezískalo, avšak důsledky pro vzájemné vztahy nebudou z ruského pohledu patrně příliš fatální. Západ i Rusko se vzájemně potřebují bez ohledu na rostoucí napětí mezi nimi.

Jižní Osetie. Vítěz s poničenou tvář

Pro obyvatele Jižní Osetie znamenal poslední válečný konflikt další posun k Rusku. Nyní Osetinci očekávají pokračování ruské role „ochránců osetinského národa“, především při poválečné obnově oblasti. Dosavadní kroky (polní nemocnice v Cchinvali) ukazují, že alespoň navenek zde bude Rusko demonstrovat laskavou tvář. Tato „investice“ se může v očích Osetinců mnohonásobně vrátit. Obyvatelé Jižní Osetie již dnes mají pocit většího spříznění s Ruskem a tato mentální mapa činí případnou reintegraci s Gruzii z hlediska místních obyvatel fakticky bezpředmětnou. Vytvoření neprostopupné linie příměří na jihoosetinsko-gruzínské hranici (k tomuto stavu vývoj patrně spěje) tak místním obyvatelům může pouze zkomplikovat jeden z mála zdrojů obživy – tj. pašování mezi Ruskem a Gruzii.

Abcházský tichý vítěz?

Své důsledky měl konflikt i pro druhý bývalý gruzínský region – pro Abcházii. Její vojska si jednak upevnila kontrolu nad poslední oblastí kontrolovanou Gruzii (Horní Kodori). Abcházské vedení si také bez větších materiálních ztrát mohlo ověřit, že Gruzie není schopna uskutečnit reintegraci Abcházie vojenskou cestou, a to nejen s ohledem na ruskou pomoc. Ukázalo se také, že Abcházie bude nucena udržovat dobré vztahy s Ruskem, protože jakékoliv snahy o emancipaci bude Rusko tvrdě trestat. Abcházie totiž pro Rusko nepředstavuje pouze vojensko-strategický region, ale řada vlivných ruských osobností zde má své osobní ekonomické zájmy.

Srpnový konflikt tak ukázal, že někdy je výhodnější zamrzlý, než horký konflikt, který nemohl zaznamenat výraznější posuny, naopak prohloubil propast mezi oběma stranami. V tradičním gruzínsko-osetinském (ale i abcházském) střetu mezi teritoriální integritou a etnickým principem tak momentálně zvítězila druhá varianta. Na jižním Kavkazu byl založen nový *status quo*, který bude diktován především Ruskem. Z hlediska západního světa momentálně neexistuje možnost tento stav změnit, aniž by se to nedotklo zájmů evropských politikých i ekonomických elit a ve svém důsledku i elektorátu v řadě evropských zemí.

PhDr. Slavomír Horák, PhD. Vědecký pracovník Fakulty sociálních věd UK, e-mail: slavomir.horak@post.cz